

az 51—2. lapon szintén az alaki képzés lelki hatásáról, a szellemi erők *alakításáról* esik szó. Mindezek alapján felvetjük azt a kérdést, vajjon nem lehetne-, kellene-e végre az *alaki* képzés elnevezést a valóságnak megfelelőbb *alakító* képzéssel helyettesíteni, a formálist a *formálóval*?

5. Végül elismeréssel kell megemlékeznünk a szerzőnek ama pedagógiai hitvallásáról, amely az iskola hivatásában döntő tényezőként a *tanár* személyének jut-tatja a központi helyzetet. Ám ugyanakkor eszményi követelményeket támaszt vele szemben: „Iránia a sekélyességgel szemben, és segítése a keresőnek, ahogy Sokrates tette; a feladat felemelő voltából eredő büszkeség és benső lelki alázat a fejlődés szentsége előtt, ahogy Fichte vallotta: valóban ez kell hogy legyen, minden tanár-nak, akiben tárgyszeretet és alakításvágy együtt él, legfőbb és örök elve (102).“ Végül pedig: „Ha nincs meg a tanárban az igazi alakításvágy, a pedagógiai Eros, amely erre a megértésre és példaadó életre képessé teszi, hiábavaló minden tanterv, módszer és szervezet (432—33)“; és tesszük hozzá a következetesség kedvéért: hiábavaló „Az oktatás elmélete“ is . . .

Szerzőnk ezzel a keserű igazsággal vesz búcsút az olvasótól. Kár, mert féltő, hogy pszichikai hatásuk akaratumk ellenére megrendíti fiatal pályatársainknak hivatásukba vetett nélkülözhetetlen hitét. Az öreg pedagógus a fiatal tudósna a lemondással határos pesszimizmusával a költőnek a küzdelemre és állhatatos bizakodásra utaló buzdításából merített optimizmusát állítja szembe, amelyet a Faust anygali kara e szavakkal hirdet: Ki éltét buzgva küzdi át, Az Ég azt el nem hagyja.

Prohászka könyve mély hatással volt ránk: erős dialektikájával, gondolkodásra készítő és gondolatokat ebresztő fejtegetéseivel, alakító képző erejével és tárgyi ismereteinek tömegével valóságos kultúrélménnyé fokozódik, amely a lelkiismeretes tanulmányozót az Isten kegyelméből való tanítómester két legszebb, de legritkább erényével fogja megajándékozni: hivatásbeli ráeszméléssel és nemes belső alázatossággal.

Kemény Ferenc.

„Bevezetés a neveléslélektanba“. Írta *dr. Várkonyi Hildebrand*. Kiadja az Orsz. Középiszkolai Tanáregyesület (Pedagógiai szakkönyvek, 2/b. kötet). Budapest, 1937. — „Az alaki képzés és átvitel kérdése“. Írta *Várkonyi Hildebrand*. A Kath. Középiszkolai Tanáregyesület Pedagógiai Könyvtárának VIII. kötete. Budapest 1938.

A középiszkolai tanáregyesületek népszerű könyvsorozatát színvonaluk emelése és kitűzött céljaik megközelítése szempontjából is nagy mértékben gazdagította Várkonyi professzor fenti két könyve. A magyar szakirodalomban mind a kettő egyedülálló és úttörő. Hiánytalanul oldják meg azt a feladatukat, hogy öntudatosabbá tegyék, fejlesszék, gazdagítsák és sikeressé tegyék a magyar középiszkolai tanár nevelői gondolkodását és tevékenységét, amint a kiváló szerző maga mondja nevelés-lélektana előszavában. Hozzátehetjük, hogy könyvei ezen a feladatkörön túl bőséges utalásokat tárnak az elé az olvasó elé, akit akár a nevelés-lélektannak, akár a tanításlélektannak mélyebb rétegekbe lenyúló, sajátos problémái érdekelnének. A mindennapi nevelő-tanító munka legáltalánosabb alapelveire nézve éppúgy találunk bennük gazdag útmutatásokat, mint sok aprólékos és mégis fontos mozzanatarra vonatkozólag.

A „Bevezetés a nevelés-lélektanba“ három részből áll. Az elsőben a nevelés-lélektannak, mint tudománynak jogosultságát, feladatait, tárgykörét és módszereit ismerteti ellenmondás nélkül, biztos kézzel vezetett rendszerességgel. Világos ok-

fejtéssel igazolja, hogy sem az általános és speciális lélektan, sem az általános neveléstudomány nem oldhatja meg hiánytalanul azokat a problémákat, amelyek a neveléslélektan sajátos körébe esnek: a pedagógiai aktusok és helyzetek lélektani elemzését és törvényeinek megállapítását. Hogy a neveléslélektan, mint alkalmazott lélektan önállóságáról és szükségességéről vallott ez az álláspontja milyen korszerű és hogy elméleti bevezetésének magasrendű értékeire rámutassunk, utalunk a német neveléslélektani irodalom egyik előkelő képviselőjének, Oswald Krohnak legújabb tanulmányára (Zeitschrift für Paedagogische Psychologie und Jugendkunde. Leipzig, 1938. Jan.—Febr. pp. 4.—13. „Zur Frage der Anwendung in der Psychologie“). — Ebben Krohn ugyanazokra a megállapodásokra jut, mint Várkonyi: valamely lélektani megismerés alkalmazása újra tanulmány tárgyává teendő, tehát új probléma, s így mint új tudománynak új módszerével oldható meg. „Der wissenschaftlich geschulte Psycholog versagt nicht selten als Erzieher, als Industrieberater oder als Menschenbeurteiler“ — mondja Krohn. „Es wird für die Stellung der Psychologie in der Erziehungslehre und für eine erfolgreiche psychologische Ausbildung aller Paedagogen von grösster Bedeutung sein, wenn die konkreten Situationen des Erziehungslebens... mehr als bisher für die psychologische Ausrüstung derer ausgenutzt werden...“.

Várkonyi neveléslélektanának második részében a nevelőélet ilyen konkrét helyzeteit tárja elénk a neveléslélektan megvilágításában. Ez könyvének legfőbb érdeme: régóta érzett hiányt pótolta vele. Fel kellett hívni végre és rá kellett terelni középiskolai tanáraink figyelmét a nevelő- és oktatómunka mélyebb lélektani tényezőire. A személyiséglélektan elvi álláspontján állva élvezetes előadásban foglalkozik a nevelőhatások lélektanával: a nevelőhatás fogalmával, a nevelhetőség kérdésével (utóbbi, mint „átviteli“ problémát részletesen második könyvében tárgyalja), a nevelőhatások alapfeltételeivel és általános törvényszerűségeivel, végre csoportosításaikkal.

Bő részletességgel tekint végig a legfontosabbiknak, a közvetlen aktív nevelőhatásnak, a tanításnak lelki vonatkozásain. Ebben a fejezetben az iskolai munka valamennyi fázisára nézve kimerítő tájékoztatást ad. Különösen az érdeklődés és a figyelem, valamint az emlékezés sok új szempontot feltáró elemzésére hívjuk fel a figyelmet. Igen értékes a tanuló értelmességéről (intelligenciájáról) írt rész, amelyben a neveléslélektan didaktikai részletfeladatait ismerteti pedáns gondossággal, bevilágítva a kérdés legmélyebb rétegeibe is.

A közvetett nevelőhatások lélektanának összefoglaló, tömör tárgyalása úttörő a magyar szakirodalomban. A feladatkitűzés és — megoldás lélektani megalapozásával sok olyan útmutatást ad, amelynek a középiskolai nevelőmunka számos helyzetében láthatjuk hasznát. A parancs és tilalom, a jutalmazás és büntetés, a pedagógiai szeretet, a tekintély, a szuggesztió sok tekintetben vitás kérdéseiben kapunk megnyugtató támpontot. A gyakorlás elemzéséből igen értékes megfontolásokhoz jut. Ezek közül ki kell emelnünk a gazdaságos tanulás problémájánknak és a szellemi munka egészségének neveléslélektani vonatkozásoktól irányított és új szempontokban gazdag tárgyalását.

Az utolsó rész tárgya a nevelő és a növendék lélektanának problematikája. A nevelőlélek alapsajátosságainak ismerete minden eredményes nevelőmunkának előfeltétele. A nevelői gondolkodás mivoltának elemzése, valamint a növendéki lelkiület sajátosságainak analízise az általános neveléstudomány megalapozásának sajátos problémaköre ugyan, mégis helyénvalónak tartjuk, hogy szerzőnk könyvének két utolsó fejezetében tömören foglalja össze az ezekre vonatkozó vizsgálódások eredményeit.

Sőt szívesen láttuk volna ennek a kérdésnek a neveléslélektan szempontjai szerinti bővebb és tüzetesebb fejtegetését.

Ez a kötet előkelő helyet foglal el azok között a magyar nevelésügyi művek között, melyekkel a szegedi egyetem pedagógiai intézetének professorai ajándékozták meg szakirodalmunkat. Imre Sándor Neveléstana és, A neveléstudomány magyar feladatai című kötete Várkonyi Neveléslélektanával olyan együttest alkot, mely a középiskolák munkájában hosszú időn át marad minden törekvő tanár nélkülözhetetlen vademecuma.

Szerzőnk Neveléslélektanát szerencsésen egészíti ki másik kötete: „Az *alaki képzés és átvitel kérdése*”. Lényegében véve a neveléslélektan egyik központi problémájának, a nevelhetőség egyetemes kérdésének speciális alakja ez. Szerző több helyen mutat rá neveléslélektanában az átvitel problematikájára (31., 62–66., 116. old. stb.). Az átvitel (transfer of training) kérdése pedig az alaki képzés egész elméletének középpontjában áll. Az amerikai lélektani irodalom és tudományos kutatás a formális képzés neveléstudományi kérdéséből az átvitel problematikáját termelte ki. Várkonyi igen jelentős szolgálatot tett ennek a kis kötetnek megírásával már csak azért is, mert a nálunk sokat vitatott formális képzés (didaktikai formalizmus) még ma is élénken aktuális tárgykörére terelte a szakkörök figyelmét.

Az alaki képzésnek a neveléslélektan szempontjaitól irányított meghatározása és az átvitel jelenségének taglalása után a vizsgálati módszerek fajait ismerteti a neveléslélektan különféle területei szerinti csoportosításban. (Érzékletek, szemléletek, akaratos mozgások, emlékezés, figyelem, értelmi és erkölcsi nevelés.) A középiskolát főként az értelmi tevékenységgel kapcsolatos átviteli kérdések érdeklik. Szerzőnk figyelmeztet arra, hogy az átvitel kísérleti vizsgálatainak értékelésekor sohasem szabad elfelejtenünk, hogy az egyes tantárgyak alaki képző vagy nevelő értéke nemcsak belső értéküktől, hanem, talán még fokozottabb mértékben a tanítás módszerétől függ. Ennek figyelembevételével részletesen foglalkozik a legfőbb iskolai tantárgyak transferértékével, azt a sorrendet tartva szem előtt, melyet Thorndike alapított meg az egyes tantárgyak viszonylagos alaki képző ereje szerint. Nagy érdeklődéssel olvastuk a transferhatás elemzését az erkölcsi nevelés terén. Különösen a munkáltató oktatással kapcsolatos kísérleti vizsgálódásokról szóló részletek figyelemreméltók.

Szinte teljes elméletét nyújtja az átvitel értelmezésének, amikor azt a végső alapot keresi, amely általános lélektani értelemben vett megoldáshoz vezet. Az átvitelt magyarázó elméletek között főként a képességek lélektanának mélyen szántó taglalása ragadta meg figyelmünket.

Könyve végén a tanítóra nézve fontos következtetéseket találjuk összegyűjtve. Ahhoz, hogy nevelőmunkájában a lehetségesnek bizonyult és nélkülözhetetlen alaki képzés értékét fokozhassa, több követelményt kell kielégítenie: az egyes szaktárgyak sajátos gondolkodását ismernie, módszerét öntudatosítania, korához és a növendék típusához stb. egyénítenie kell. Az átvitel általános függvénye a tanuló intelligenciájának s így az alaki képzés legfőbb törekvése az intelligencia legalapvetőbb tevékenységének, a viszonylításnak előmozdítása kell, hogy legyen. Ez pedig a lényeglátás, a mélységismeret, az analízis és szintézis képességeinek fejlesztésével egyértelmű.

Ezek a nagyon érdekes fejtegetések megbecsülhetetlen szolgálatot tehetnek a középiskolai tantervek szerkesztésében, ha kellő figyelemben részesülhetnek. Talán ebben a vonatkozásban is várható valami hatása a könyvnek. De ha tanító

vagy tanár gondosan áttanulmányozza lapjait, meg vagyunk győződve, hogy sok tekintetben revidálja módszerét és sok hasznos szempontot merít belőlük a jövőben adódó nevelői helyzetek megoldására. Ezért tartjuk Várkonyinak ezt a tanulmányát a gyakorlati oktatómunka szempontjából is nagyhorderejűnek.

Pénzes Zoltán.

Szakiskolai kérdések a szegedi tankerület szakiskolai igazgatóinak értekezletén. Közzéteszi *dr. Kisparti János* tankerületi királyi főigazgató. Szeged. 1938. A Szegedi Tankerület közleményei. 4. sz.

A tankerületi királyi főigazgató által kitzűzött és a szakiskolák igazgatóinak f. évi április 2.-i értekezletén tárgyaló tételek a következők: 1. Nevelői szempontok érvényesítése a szakoktás kereteiben. 2. Az általános műveltség és a szakképzés viszonya a szakiskolákban. 3. A szakiskolák és a társadalom. A két külön dolgozat címe pedig: 1. Az iparos tanonciskola helyzete és jövője. 2. A mezőgazdasági népoktatás jelentősége. Az első három kérdést tárgyaló dolgozatokat egyenkint két-két előadó ismertette.

Az *első tétel* első előadója (Schill János) azokról a nehézségekről szól, amelyek a szakiskolák nevelői munkáját csaknem lehetetlenné teszik; másodsor sorolja azokat a nevelési főelveket, amelyeket a gyakorlati irányú iskoláknak követniök kell, hogy eredményes munkát végezhesenek. — A silány tanulóanyag olyan nép-rétegből kerül ki, ahol családi nevelés alig van, a növendékek iskolai előkészítősége a lehető legvegyesebb. Nehézségek vannak az iskolák szervezete miatt is, a beiratások ugyanis az egész tanév folyamán szakadatlanul tartanak s az iskolai bizonyítványoknak előhaladás szempontjából semmi értékük sincs. — A nevelés irányelveit a következőkben sorolja fel. A testi nevelést a műhelyi és gazdasági gyakorlati munka részben pótolja, de azért a levante- és cserkész szervezetek munkáját elő kell mozdítani és az egészség védelmére és ápolására a tanítás keretében ki kell térni. Óhajtandó az iskolaorvosi intézménynek megvalósítása. A szellemi nevelésről szólva, azt fejtegeti, hogy hogyan kell az iparosból, kereskedőből, gazdából keresztény lelkiüetű, erkölcsös; hazafias, józanul gondolkozó, helyesen következtető és ítéelő, mindenkor mindenért helytálló embert nevelni. A jellemnevelésben, az önfegyelm kialakítására kell igen nagy gondot fordítani. Az egyes szaktárgyak nevelő hatására példa a könyvvitel, amely a növendékeket rendre, gondosságra, pontosságra, takarékoságra, becsületességre neveli, azután a rajz, amely ízlésre, megfigyelőképességre stb. tanít. — A szakiskolai nevelésnek igen fontos része a szociális nevelés. I e kell szállani a növendékek lelki világához, fel kell azokat keresni munkahelyeiken és tanáccsal ellátni, fel kell venni az érintkezést azok gazdáival is s értekezletet kell velük tartani. Az előadó ezután igen szép képet rajzol a munkaoktatásról, amely a mezőgazdasági népiskolában a legideálisabban fellelhető, s végül megemlékezik arról, hogy az iparos- és kereskedőtanonc iskolákban a mezőgazdasági iskolákhoz hasonlóan főhivatású tanerőket kell alkalmazni és megemlíti a szaktanárok képzésének hiányait is.

A második előadó (Balás Béla) a középfokú szakirányú iskolák tanári testületeinek dolgozatairól számolt be. Értekezése bevezetésében párhuzamba állítja egymással tanítás- és nevelés szempontjából a középiskolák és a középfokú szakiskolák munkáját. Azután szakszerűen fejtegeti a vallás-erkölcsi, az értelmi, érzelmi, akarat, esztétikai nevelést olyanformán, mint az alsófokú iskolák dolgozatainak előadója. Egyik értekezés (Békécsaba fker.) némileg eltér a többiétől abban, — állapítja meg